

SAMLAREN

T I D S K R I F T

F Ö R

S V E N S K L I T T E R A T U R H I S T O R I S K
F O R S K N I N G

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 32

1951

U P P S A L A 1 9 5 2

S V E N S K A L I T T E R A T U R S Ä L L S K A P E T

UPPSALA 1952

ALMQVIST & WIKSELS BOKTRYCKERI AB

528924

har også otvivelaktigt gett en ingående framställning av de äktenskapsuppfattningar, som konfronterades med varandra i själva striden kring Det går an, det vill säga vad titeln utlovar. Detta är något som bör tacksamt erkännas från litteraturhistoriskt håll. Men det är omöjligt att inte samtidigt erinra om metodens begränsning — detta helt oberoende av frågan om andra metoder kan krävas av en icke litteraturhistorisk avhandling. Faktum kvarstår, att den analysmetod, som här använts, egentligen endast kommer åt texternas yttskikt. Det indirekt och symboliskt sagda blir icke tolkat. Huruvida innebörden därav överhuvud kan bestämmas i teologiska kategorier, är en öppen fråga.

Sven Linnér.

BENGT EK, *Selma Lagerlöf efter Gösta Berlings saga. En studie över genombrottsåren 1891–1897*. Akad. avh. (Sthlm), Sthlm 1951.

Bengt Ek har skrivet en stor og værdifuld bog. Forfatteren imponerer een ved sin store grundighed, sin viden, sin virkelige belæsthed og absolutte indleven i stoffet, samt sin nøgterne behandling af kilderne i al almindelighed. Bogen vil i fremtiden komme til at danne en grundpille for al Selma Lagerlöf-forskning. Den har betydet meget for forståelsen af den store forfatterinde, idet den behandler et overordentligt interessant afsnit i hendes liv, nemlig det afsnit, hvorunder hun skiftede ham, for at bruge et *Henrik Pontoppidansk* udtryk. Det var i de år, hun lagde grundstenen til sin berømmelse.

Bogen havde måske nok vundet noget, hvis den kunne være blevet lidt mere koncentreret, ligesom man kunne have ønsket, at forfatteren havde søgt psykiatrisk bistand. *Ek* kommer en del ind på psykiatiske tankegange og bruger så mange psykiatiske udtryk, at det ville have været værdifuldt, om han var blevet vejledet, — bogen var blevet endnu bedre, end den nu er, tror jeg.

Forfatteren skriver i kapitel 4 (s. 140), at han ikke stræber mod at klassificere eller sætte lægevidenskabelige benævningsetiketter på de behandlede personer eller problemer. Det forstår man ikke rigtigt, når han tidligere i bogen vitterlig har gjort det bl. a. ved at hævde, at *Selma Lagerlöf* havde stærke skizoide træk i sin karakter og ved at anføre, at hun havde svære barndomsneuroser, og at hun var faderbundet.

Skal man søge at analysere *Selma Lagerlöf*, tror jeg ikke, at man kommer udenom det, forfatteren kalder lægevidenskabelige etiketter, heller ikke hvis man virkelig vil forstå de personer tilbunds, som optræder i hendes digterværker. Ingen har givet bedre skildringer af skizofrene, manio-depressive og mennesker med sindssygdomme, fremkaldt af psykiske shock. Også til forståelse af *Selma Lagerlöf's* eget temperament og karakter må man søge hjælp hos lægevidenskaben, og især hos den disciplin, der hedder psykiatri.

2' kapitel i bogen forekommer at være det svageste. *Selma Lagerlöf* havde efter min mening ikke et eneste skizoidt træk, således som det anføres side 64.

Hendes grundstemning var vel let depressivt præget, og udfra denne grundstemning svingede hun mellem lysere og mørkere faser. Hun var altså det, man kalder cyclostym i *Kretschmer's* forstand. Hun havde dog aldrig så mørke faser, at de kan betegnes som sygelige. *Selma Lagerlöf* var aldrig sindssyg, og hun havde ingen virkelig eksalterede faser. I længere perioder lå hendes stemningsleje sikkert fast, og dette forklarer, at man har ment, hun var det fuldt harmoniske menneske. Hun har dog altid — tror jeg — haft et vist depressivt anstrøg, og det er nok det, *Ek* kalder ensomhedsfølelse og isolation. I perioder var hendes stemning mere udtalt depressivt præget. Hun anfører selv, at hun kunne føle sig kold og uden inspiration; ligesom hun — især i perioder — trak sig bort fra verden, men dette er depressive træk, for i virkeligheden var *Selma Lagerlöf* jo slet ikke verdensfjern, og hun var i høj grad kontaktsøgende. Hun havde ingen skizoide træk i sin karakter, således som man så tydeligt har kunnet se det hos andre store digtere som f. eks. *Henrik Pontoppidan*, *Johannes V. Jensen* og *Knud Hamsun*.

Forfatteren er imidlertid i nogen grad undskyldt i, at han har taget fejl. Han skriver jo i og for sig det rigtige, således f. eks. i afslutningen af andet kapitel, hvor han anfører, at *Selma Lagerlöf* livet igennem havde depressive faser, men det er netop *Ek's* »etiketter», der ikke er helt riktige, og det skyldes vel nærmest, at der ikke fra lægevidenskabelig side er offentliggjort en grundig studie af *Selma*

Lagerlöf. Der findes et psykoanalytisk arbejde, som udelukkende er skrevet udfra kendskabet til hendes digterværker, og som slet ikke giver et virkeligt billede af den store digterinde.

Forfatteren citerer *Fredrik Ingerslev's* bog, og det synes, som om han har en stor del af sine meninger om de skizoide træk fra dette værk, som imidlertid er skrevet af en dansk gymnasielektor med stor kærlighed til *Selma Lagerlöf* og hendes digtning, men uden kendskab til psykiatri. *Ingerslev* har forset sig på *Kretschmer's* terminologi og ikke forstået den, således at han kommer med postulater, der er dårligt underbyggede, og som i de fleste tilfælde er helt forkerte.

Forfatteren kunne jo godt have nævnt *Kretschmer's* navn, når han dog f. eks. citerer *Karen Horney*. *Ek* har nok i det hele bundet sig lidt for stærkt ved psykoanalytiske teorier, og man kan ikke være enig med ham i, at *Selma Lagerlöf* havde mange barndomsneuroser, som man skulle kunne spore senere i hendes liv. *Ek* påpeger fuldstændig rigtigt — og som den første i litteraturen om *Selma Lagerlöf* — at lammelsen af begge hendes ben, der omtales i »Mårbacka I», var af hysteriform karakter og ganske uden forbindelse med hendes medfødte hoftelidelse (medfødt hofteluxation). Men udfra det materiale, vi har tilgængeligt, tror jeg, man skal være yderst forsigtig med at udtale sig om *Selma Lagerlöf's* barndom. Erindringsbøgerne er jo dog skrevet så mange år efter, at man — netop som *Ek* selv siger — skal være forsigtig med at lægge for meget i dem, og alt det, der står deri, er sikkert digterisk bearbejdet. I historien om Sunneballet drejer det sig om en naturlig reaktion hos den unge pige, og jeg kan ikke se noget neurotisk deri. Fra mennesker, der har været jævnaldrende med *Selma Lagerlöf*, og som har skrevet erindringer, samt fra familien har vi oplysninger om, at *Selma Lagerlöf* tumlede sig naturligt og fornøjet rundt sammen med de andre børn på gården. At hun var angst for, at faderen skulle dø af lungebetændelse, er dog også en ganske naturlig foreteelse.

På Kungliga Biblioteket i Stockholm findes udkast til en tale til broderen *Daniel Lagerlöf's* 70-årsdag, hvor *Selma Lagerlöf* netop taler om sin lyse og lykkelige barndom.

Ek beskriver *Selma Lagerlöf's* faderbundethed, men mon det ikke snarere er en overkompensation på grund af de mørke minder om faderens forfald og en vis skyldfølelse over, at hun ikke blev en hjælp for sin syge fader?

Som anført er der en del at indvende mod den psykiatriske terminologi. Forfatteren giver dog et udmærket billede af *Selma Lagerlöf's* usikkerhed, hendes søgen, hendes eksperimenteren i størstedelen af den periode, som han behandler, men alt dette forklares endnu bedre, når man gør sig klart, at det for en stor del drejer sig om svingninger i et cyclotypt temperament.

Selma Lagerlöf havde sikkert, efter at Gösta Berlings saga var afsluttet, brugt de fleste af sine kræfter. I virkeligheden var hun overanstrengt af det kæmpearbejde, hun havde præsteret, hvilket breve fra *Sofie Adlersparre* vidner om. I denne tilstand af overanstrengelse har hun nok følt sig noget deprimeret; hun har været sensitiv og nærtagende, og derfor har hun taget kritikken hårdere, end hun egentlig havde grund til, og dette indtryk er blevet stående hos hende gennem hele livet. *Ek* har dog vist ret i, at bortset fra *Warburg* og *Wirsén* var kritikken ikke hård ved *Selma Lagerlöf* men, på den anden side blev Gösta Berlings saga først den store succes, efter at *Georg Brandes* havde givet den det blå stempel.

Ek rehabiliterer *Sofie Elkan*, hvilket var påtrængende nødvendigt efter *Elin Wägner's* fremstilling. Beskrivelsen af *Sofie Elkan's* og *Selma Lagerlöf's* forhold er i det hele mesterligt skildret i bogen. Jeg tror heller ikke på abnorme seksuelle baggrunde. Her må vi holde hovedet klart og ikke lade vort omdømme smitte af alt det, der er oppe i tiden.

Psykoanalytikerne har lært os, at man let kan komme til at projicere sin egen psyke eller træk af den over på den analyserede. Det er muligt, at forfatteren i nogen grad ganske ubevist har gjort dette.

Som anført i indledningen er *Ek's* bog et fortrinligt arbejde, der råber på en fortsættelse, samt på en psykiatrisk analyse af *Selma Lagerlöf* og hendes værker, — et arbejde, der er under forberedelse.

Man kan kun takke forfatteren for den udmærkede bog, hvori man ganske vist kan diskutere visse ting, men kunne man ikke det, ville bogen vel også have været mindre værdifuld.

Jörgen Ravn.